
Filip Rogiers

‘We blijven buren in België tot het einde der tijden’

Philippe Van Parijs schetst
de blauwdruk van ‘een ander België’

Zit Brussel een duidelijk federalisme *à deux* in de weg, of net niet? Bij elke staatsvorming werd er in een grote bocht omheen gefietst. De stad is kind van twee gemeenschappen en tegelijk een Europese bastaard. Nochtans zou ‘The Capital of Europe’ eerder als motor dan als handicap voor een creatieve en bijdetijdse staatsvorming kunnen fungeren. Een scherper afgebakend eentalig Vlaanderen en dito Wallonië, een Brussel met faciliteiten voor het Engels en een écht federaal politiek dak erover heen. Ziedaar het embryo van een België met toekomst dat Philippe Van Parijs (UCL) bepleit. Het lijkt redelijk en tergend haalbaar, maar de Wetstraat durft nog niet meteen.

‘Europa manifesteert zich met steeds meer branie in het stadsbeeld.’ Zo stelde het huis-aan-huisblad *Brussel Deze Week* vast bij de vijftigste verjaardag van Europa. Het blad doelde op de fabuleuze metamorfose die de Brusselse Leopoldwijk rond het Schumanplein en het herrezen Berlaymontgebouw sinds enige jaren heeft ondergaan. Europa toont zich gul en fier aan de stad waar ze al decennia te gast is maar nooit echt in opging. Ze doet dat met gigantische en kleurrijke banners en lichtkunstwerk. Europa is niet langer een vreemd lichaam in de hoofdstad van België. Het heeft hier, samen met het Engels als lingua franca, net zozeer zijn plaats veroverd als de Vlaamse Gemeenschap, die in 1958 nog politieke actie moest voeren om op de Wereldtentoonstelling ‘een Vlaamse dag’ af te dwingen.

Toch besturen en beheren de Belgen Brussel vandaag nog

altijd vanuit het historisch gegroeide bicommunautaire perspectief. Vanuit Antwerpen en Namen wordt naar Brussel gekeken door een bril met een Frans- en een Nederlandstalig glas. Onderwijs en cultuur, zogenaamde ‘persoonsgebonden materies’, zijn er georganiseerd volgens diezelfde breuklijn. Het is geen apartheid, maar toch segregatie. Ooit was zo’n ‘zachte’ scheiding nodig om het Nederlands te laten aansterken en een vaste plek te doen verwerven in de hoofdstad. De Brusselse realiteit was tot in de jaren vijftig inderdaad ‘een zaak’ van Vlamingen en Franstaligen, maar de stad is inmiddels niet alleen een officiële Europese hoofdstad geworden, met enige overdrijving kan het zelfs een officieuze Arabische *capital* worden genoemd. Die evoluties gaan gelijk op met, zo blijkt uit de jongste Eurobarometer 2006, de spectaculair toegenomen kennis en het even snel groeiende gebruik van het Engels in heel Europa, België en dus ook in Brussel.

In het licht van deze evoluties geven de politieke discussies over wat een al dan niet gewenste volgende staats hervorming zou moeten inhouden, een eerder surrealistische indruk. In die debatten gaat het over homogene bevoegdheidspakketten, over de (verdere) regionalisering van de arbeidsmarkt, delen van de sociale zekerheid, eventueel justitie. Allemaal legitiem, maar bevreesdend is wel dat dergelijke discussies blijven uitgaan van de premisse dat België bestaat uit een noorden en een zuiden en geen centrum kent. Het is de hoogste tijd voor een actualisering van de staatsstructuren die het België van de eenentwintigste eeuw als model neemt.

Vlaanderen was destijds beducht voor een Brussel als apart, derde gewest. De Vlamingen vreesden, ondanks hun numerieke overwicht in heel België, gediscrimineerd te worden als eentalig Nederlands gewest tegenover een volledig Franstalig (Wallonië) en één in hoofdzaak Franstalig gewest (Brussel). Dus kwam er een Belgisch compromis: dit land heeft gewesten met territoriale grenzen (Vlaanderen, Wallonië en Brussel) en gemeenschappen (Vlaanderen + Brussel, Wallonie + Bruxelles). Ondertussen zijn we allang niet meer met zijn tweeën, maar met veel meer. Heeft het dan eigenlijk nog wel zin om zeker in de hoofdstad

zo strak vast te houden aan ons klassieke federalisme à deux? Zal dit niet alleen maar naar nog meer spanningen leiden?

Van Parijs: 'Anders dan velen denken, zijn de communautaire spanningen vandaag kleiner dan twintig jaar geleden en dat is grotendeels te danken aan de wijsheid die toch in onze federale structuur ingebakken zit. Het unitaire *Belgique de papa* is in elk geval inmiddels een *Belgique de bonpapa* geworden. Ook het klassieke bicommunautaire België is op zijn beurt trouwens een *Belgique de papa* geworden. Vooral Brussel is iets heel anders geworden dan het vroeger was. Het is geen bijna exclusieve verzameling meer van Vlamingen en Walen die in de hoofdstad wonen. 56 procent van de bevolking in de hoofdstad heeft een buitenlandse nationaliteit of is van recente buitenlandse afkomst, inclusief genaturaliseerden en hun kinderen. Dat percentage neemt jaar na jaar toe. Elk jaar blijven "oude" Belgen, Franstaligen en Nederlandstaligen, de stad verlaten, méér dan er Belgische Nederlands- of Franstaligen inwijken. Maar die stadsvlucht wordt sinds 2000 meer dan gecompenseerd door de inwijking van niet-Belgen.'

'Brussel wordt dus steeds minder een plaats die door Vlamingen en Walen bewoond wordt. Het wordt dan ook almaar zinlozer te denken dat de hoofdstad vanuit Wallonië en Vlaanderen beheerd zou kunnen worden. Er zal zich almaar verder, mede door de injectie van andere culturen en onafhankelijk van het bicommunautaire gegeven, een Brusselse identiteit moeten ontwikkelen.'

Haaks op die evolutie staat het feit dat 'Brussel' in het communautaire betoog aan weerszijden van de taalgrens wel degelijk nog altijd in de sfeer van het Belgique de papa opduikt. 'Vlaanderen laat Brussel niet los', klinkt het nog altijd aan de ene, 'Wallonie-Bruxelles' aan de andere kant. De Wetstraat lijkt nog lang niet rijp voor een staatsvorming waarin Brussel echt zichzelf kan zijn. Het zorgt ook voor spanning binnen de partijen. Brusselse politici bijten vaak hun tong af omdat hun inzichten over de hoofdstad en de rol ervan voor het België van de toekomst niet stroken met de soms zeer verstarde communautaire standpunten van hun moederpartijen. Dat Pascal Smet (sp.a) nog maar opperde dat de uitbreiding van Brussel onvermijdelijk is, was al heiligschennis.

Hoe doorbreek je die impasse? Is de Brusselse complexiteit voor het federale België nu juist een troef of een handicap?

Van Parijs: 'Een grotere handicap vind ik dat al onze partijen inderdaad communautair gestructureerd zijn. Elke Brusselse politicus behoort dus altijd tot een partij die ingebed is in een van de twee gemeenschappen, maar in elk geval tot een partij waarvan het zwaartepunt buiten de hoofdstad ligt. Ik ben wel optimistisch dat het in de toekomst kan veranderen: de druk om het aan te passen zal niet afnemen. Groeperingen zoals Bruxsel.org en Aula Magna hebben de bedoeling om de Brusselaars op te roepen zich verder in die zin te laten horen.'

'De sociologische realiteit zal de verschillende groepen, Nederlands-, Frans- en anderstaligen, in Brussel stilaan tot meer samenwerking dwingen. Die dwang zal zich laten voelen vanuit de politieke families zelf. Het gebeurt trouwens vandaag al: hoe minder zetels er beschikbaar zijn in een gemeenteraad in Brussel, hoe meer er samenwerking ontstaat. Er zullen meer en meer afspraken komen tussen Nederlandstalige en Franstalige leden van de politieke families.'

'Zo ontstaat almaar meer een volwassen, eigen soort federalisme, dat sterk verschilt van het bicommunautaire zoals we het kennen. Ik denk dat je op termijn automatisch een organisatie krijgt waarbij partijen meer regionaal dan communautair gestructureerd zullen zijn: partijen die zich duidelijker gaan toespitsen op het beleid binnen de gewesten, Vlaanderen, Wallonië en Brussel. In Brussel kunnen we ons met de evolutie die we nu kennen, verwachten aan het ontstaan van specifiek hoofdstedelijke, meer-talige partijen.'

De snelle evolutie van Brussel maakt een vrij grondige aanpassing van de staatsstructuren noodzakelijk. Nochtans meent men in de Wetstraat globaal gezien dat het gros van de Belgische staats hervorming nu toch wel achter de rug is. Vandaag gaat het debat over de bevoegdheden die al dan niet moeten worden overgeheveld, niet langer over grenzen of taakwetten. Die laatste lijken voor de Wetstraat wel geschreven op stenen tafels. De taalgrens lijkt voor de Vlaamse politiek zozeer een 'geloof' als de faciliteiten voor de Franstaligen. Hoe gevaar-

lijk is die inertie: als structuren niet buigen naar een nieuwe realiteit, barsten ze op den duur toch?

Van Parijs: 'Ik denk ook dat het grootste deel van het werk inderdaad geleverd is. Vooral sinds de gewesten hun eigen, rechtstreekse verkozen parlementen en volwaardige eigen regeringen hebben. In de gewesten werkt dat. Het komt er nu wel op aan om het federale luik van de hele staatsconstructie beter te doen functioneren. Er is immobilisme, inderdaad. Maar er was veel meer immobilisme toen het federalisme zelf nog onbespreekbaar was voor de jaren zestig. Die horden zijn dan geleidelijk aan genomen: de taalgrens werd vastgelegd en ook de grenzen van Brussel. Indien men in 1962, bij het vastleggen van de taalgrens, de lijn consequent had doorgetrokken, waren veel van de later immer weer opduikende probleempjes vermeden.'

U hebt het nu over de historische erfzonden: de niet-splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde, het naast elkaar laten bestaan van de noties 'gewest' en 'gemeenschap', de faciliteitengemeenten...

Van Parijs: 'Het is geen onoverkomelijk probleem om die anomalieën vooralsnog weg te werken in een intelligenter compromis. Ik denk dat de gemeenschappen, op de Duitstaligen ingebed in het Waalse Gewest na, geleidelijk moeten uitdoven en dat we moeten evolueren naar een federalisme op basis van drie gewesten. De grenzen van Brussel zijn destijds vastgelegd bij wijze van compromis: de tienjaarlijkse talentellingen (die tot gevolg hadden dat gemeenten voortdurend van taalregime konden wijzigen, FR) maakten het erg onbestuurbaar. Nu zou een nieuw compromis er kunnen in bestaan om Brussel aan de ene kant iets groter te maken en aan de andere kant faciliteiten te laten uitdoven in de gemeenten die in het Vlaams Gewest zouden blijven liggen.'

Cruciaal is voor u een hervorming van het onderwijs in de hoofdstad.

Van Parijs: 'Onderwijs is nu eenmaal de belangrijkste van de bevoegdheden van de gemeenschappen in Brussel. We moeten komen tot een geïntegreerd systeem. Het moet mogelijk zijn om af te stappen van die gescheiden scholencircuits en te komen tot

een samenwerking, zonder het grote succes van het Nederlands-talig onderwijs op te offeren. Deze hervorming op zich zou de rol van de gemeenschappen in ons staatsbestel doen afnemen. Zo evolueren we naar een klassieker federalisme met territoriaal gedefinieerde deelstaten. De Oostenrijkse sociaaldemocratische denker Karl Renner werkte in zijn *Das Selbstbestimmungsrecht der Nationen* (1918) een model uit dat een combinatie is van wat hij territoriaal federalisme en persoonlijk federalisme noemt, zeg maar ons Belgisch idee van gewesten (*droit du sol*) en gemeenschappen (*droit des personnes*). Dat leek hem het ideale model voor het Oostenrijks-Hongaarse Rijk met zijn acht nationaliteiten die allemaal onder andere ook in hoofdstad Wenen aanwezig waren. Ze zouden elk een eigen parlement krijgen dat niet aan een territorium maar aan volkeren of gemeenschappen gebonden was en bevoegd voor cultuur, onderwijs en enkele aspecten van het sociaal beleid. Maar het Oostenrijks-Hongaarse Rijk is snel uit elkaar gevallen. Bij ons is dat model van gemeenschapsfederalisme beperkt omdat het niet bestaat binnen Vlaanderen en Wallonië. Het is beperkt tot een half procent van het territorium van het land, het Hoofdstedelijk Gewest. België is het enige land waar zo'n mix van territoriaal en persoonlijk federalisme à la Renner nog een beetje bestaat. Nergens anders – ik denk aan Estland, Cyprus of Zuid-Afrika – heeft het lang standgehouden.'

'Natuurlijk, als je evolueert naar een klassieker gewestfederalisme zal de vraag rijzen of Brussel dan wel de hoofdstad van Vlaanderen moet blijven. Het hoeft in zo'n model hoofdstad van de Franse noch de Vlaamse Gemeenschap te zijn. Recent bleek uit een enquête in *La Libre Belgique* overigens dat een meerderheid van de Vlamingen Antwerpen als hoofdstad verkiest boven Brussel. Die keuze zou vanzelfsprekend zijn in het kader van een gewestfederalisme, maar dat hoeft zelfs niet eens: de zetel van de regering van Centraal-Bohemië is gevestigd in Praag, dat er territoriaal geen deel van uitmaakt.'

Blijft de historische vrees van Vlaanderen voor een Brussel als 'région à part entière'. Het Nederlands zou er in een mum van tijd wegwijnen in een

anderstalige olievlek. Dat was altijd het Frans, nu misschien het Engels, maar wegwijnen zou het Nederlands hoe dan ook.

Van Parijs: 'Maar precies dat is grondig veranderd. Ik ben ook geen voorstander van een eenvoudige integratie van het Nederlandstalig onderwijs binnen het Franstalig scholennet zoals het nu is, want dan zou er niets overblijven van wat verworven is door het Nederlandstalig onderwijs. We moeten er dus goed samen over nadenken, maar wel in een veranderde context. Er is een grote behoefte om iets breders te doen, iets samen te doen tussen Nederlandstaligen, Franstaligen en Europeanen. De context is ook veranderd omdat men aan Franstalige kant beseft dat het belangrijk is voor de kinderen om goed Nederlands te leren, niet zozeer omwille van de jobs in de openbare sector in Brussel, maar vooral omwille van de werk- en woongelegenheid rond Brussel. Zolang men aan het territorialiteitsprincipe vasthoudt in Vlaanderen, en dat is de bedoeling, is het noodzakelijk voor kinderen in Brussel om Nederlands te kennen. Vlaanderen heeft werk, het heeft nog ruimte om te wonen en het grenst direct aan Brussel. In Brussel zal de noodzaak om Nederlands, Frans en Engels te kennen niet afnemen, maar alleen maar toenemen.'

Brussel maakt onlosmakelijk deel uit van een grotere economische agglomeratie die zich zowel over Vlaanderen als Wallonië uitstrekt. Dat gegeven alleen al, zo schreef u, 'verwijst separatistische of confederale scenario's naar het rijk der fabelen en garandeert dat het federale België ons allemaal zal overleven'. U meent dat, ook al is in de Wetstraat het taboe separatisme zo goed als verdwenen?

Van Parijs: 'Dat geloof ik, ja. Separatisme zou maar een optie zijn als je Brussel werkelijk aanzienlijk uitbreidt. Zolang het hinterland er niet bij is, zijn de wederzijdse afhankelijkheden tussen Brussel, Vlaanderen en Wallonië te groot om te splitsen. De eis om het werkgelegenheidsbeleid volledig over te hevelen naar de gewesten is om die reden ook niet realistisch. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft de hoogste werkloosheidsgraad in het land. Wat kan Brussel op z'n eentje doen? Meer jobs creëren? Brussel heeft al te veel jobs. Als er jobs gecreëerd worden in Brussel, wordt twee derde of meer daarvan ingenomen door men-

sen die niet in de hoofdstad wonen. En als ze wel in Brussel wonen, oefenen ze die jobs enkele jaren uit om vervolgens te verhuizen naar de rand in Vlaanderen of Wallonië. Het zou dus dwaas zijn van Brussel om geld te steken in jobcreatie. Wat zou Brussel dan wel moeten doen? Heel eenvoudig. Het gewest zou ervoor moeten zorgen dat het er aangenamer wonen wordt voor wie er werkt.’

‘Zolang Brussel niet meer is dan een weliswaar grote wijk binnen een grotere agglomeratie, zijn de drie gewesten inzake mobiliteit, tewerkstelling of fiscaliteit zo afhankelijk van elkaar, dat separatisme absurd zou zijn. Het wordt veel minder absurd indien Brussel zich zou uitstrekken tot Leuven en Louvain-la-Neuve.’

Dan heb je geen Brussel meer, maar een apart derde gewest dat overeenstemt met het oude, ongesplitste Brabant.

Van Parijs: ‘Juist. De economische geografische dynamiek van Brussel verplaatst zich vandaag overigens naar het oosten. Die uitbreiding verloopt niet symmetrisch. Maar theoretisch zou een onafhankelijk Vlaanderen en Wallonië dus wel mogelijk zijn indien Brussel zou samenvallen met Brabant. Maar dan zouden Wallonië en Vlaanderen natuurlijk ook minder geïnteresseerd zijn in hun onafhankelijkheid, want zowel Vlaams- als Waals-Brabant zijn binnen respectievelijk Vlaanderen en Wallonië cruciale economische bronnen en die stoot je niet zomaar af. Het zijn in beide gewesten de meest dynamische provincies, zoals blijkt uit de cijfers van de transfers op arrondissementeel niveau. Drie arrondissementen in dit land ontvangen het gros van de transfers: Luik, Charleroi en Mons. Drie arrondissementen leveren het gros ervan: Waals-Brabant en de twee arrondissementen van Vlaams-Brabant, Leuven en Halle-Vilvoorde. Het is duidelijk waar het geld vandaan komt, het is even duidelijk dat het geld vandaag vooral naar die drie Waalse arrondissementen gaat die ook aan de bron lagen van de rijkdom van België in de industriële, negentiende eeuw, maar die het nu moeilijk hebben en ook aan het leeglopen zijn.’

‘Vlamingen en Walen hebben zoals alle volkeren een aantal

gebreken, maar idioot zijn ze niet. Niet alleen zouden ze elk hun rijkste provincie, Vlaams- en Waals-Brabant, moeten afstaan; sinds de uitbouw van de Europese Unie is Brussel ook belangrijk voor Vlaanderen en Wallonië. De Vlamingen en de Walen zouden toch niet willen dat ze aan hun achterdeur niet meer of minder te zeggen hebben dan Slovaken of Cyprioten? Ik denk dus inderdaad dat we op beide oren kunnen slapen: België zal ons allemaal overleven. Maar het zal dan wel een federaal België moeten zijn dat beter functioneert dan nu het geval is. Het zal niet minder maar beter federaal moeten worden.'

In het model dat u voor ogen staat, wordt Brussel erkend als een veelkleurig lappendeken van talen en culturen, maar in Vlaanderen en Wallonië moet het territorialiteitsbeginsel juist worden aangescherpt. Geen faciliteiten dus meer voor Franstaligen in de Vlaamse rand?

Van Parijs: 'Er moet naar een intelligent compromis gestreefd worden dat verdedigbaar is voor beide taalgroepen. Onhaalbaar en onwenselijk is dus dat je de zes faciliteitengemeenten allemaal bij Brussel voegt. Evenmin aanvaardbaar zou het zijn om de faciliteiten overal waar ze nu bestaan af te schaffen. Maar je zou wel een half-en-halfmodel kunnen nastreven: de twee grootste van de zes faciliteitengemeenten – de meest noordelijke en de meest zuidelijke bijvoorbeeld – blijven bij Vlaanderen, dat de faciliteiten er dan geleidelijk kan laten uitdoven, de vier andere gaan naar Brussel en krijgen een tweetalig statuut. Een beetje meer "grond" aan de ene kant van Brussel, een beetje meer "mensen" aan de andere kant.'

Zo'n operatie is toch zeker op korte termijn geheel uitgesloten, bij gebrek aan politieke wil?

Van Parijs: 'Het zal inderdaad niet vandaag gebeuren, maar het is nooit te vroeg om aan de politieke haalbaarheid te werken. Hoe vlugger zo'n hervorming er komt, hoe beter voor iedereen, want inmiddels zet een aantal evoluties zich versneld door op het terrein. In de rand rond Brussel zijn er ook steeds meer anders-taligen die geen Nederlands én geen Frans spreken: Tervuren is

daar het duidelijkste voorbeeld van. Ik ben dus wel gewonnen voor een versterking van het territorialiteitsbeginsel: het moet duidelijk gemaakt worden aan wie zich in welk gewest gaat vestigen, wat de bestuurstaal is. Het probleem zal in de Vlaamse rand overigens groter worden met het Engels dan met het Frans, omdat de kennis van het Engels door de jongere generatie van Nederlandstaligen al veel hoger is dan de kennis van het Frans ooit geweest is in de geschiedenis van België.’

Voor Brussel staat u een officiële drietaligheid voor?

Van Parijs: ‘Een model met faciliteiten voor het Engels, wat nu overigens al gebeurt. Er moet in elk geval gestreefd worden naar een compromis tussen de internationale gemeenschap in de hoofdstad en de Belgische gemeenschap. De boodschap aan de Europeanen moet zijn: welkom in Brussel, het is jullie hoofdstad, maar België is niet jullie kolonie. Wat het taalregime betreft, denk ik dat het Engels, zoals destijds het Frans vanuit het hof van Bourgondië, geleidelijk de lingua franca zal worden. Maar dat proces moet ook niet te snel gaan. We moeten erop toezien dat het grootste deel van de kinderen in Brussel niet wordt uitgesloten doordat er een prominente rol wordt gegeven aan een taal die niet hun moedertaal is. We moeten dus wel op twee benen tegelijkertijd lopen: faciliteiten voor het Engels, maar ook een veel efficiënter meertalig onderwijs.’

Voor een werkbaar federalisme hamert u ook met anderen op het belang van gemeenschappelijke fora. Die zijn er vandaag amper. De Senaat die het moest worden, als ‘ontmoetingsplaats van gewesten en gemeenschappen’, heeft nooit als zodanig gewerkt. Eigenlijk zou het ultieme gemeenschappelijk forum erin bestaan om dit land vooralsnog veralgemeend tweetalig te maken. Dat kon in het verleden niet omdat de Franstaligen vreesden voor numerieke overheersing door de Vlamingen, en voor de Vlamingen was het uitgesloten omdat het Nederlands de mindere was van het Frans, in status en praktisch sociaal aanzien. Beide historisch terechte bezorgdheden zijn vandaag toch niet langer van tel? Is het dan zo onrealistisch dat België vooralsnog de officiële tweetaligheid voor het hele grondgebied zou omarmen?

Van Parijs: 'Het lijkt me niet haalbaar. Wel mogelijk is dat opnieuw het Engels een grotere rol gaat spelen als taal voor gemeenschappelijke fora. Academische contacten verlopen voor de jonge generatie vandaag in dit land veel gemakkelijker dan tien of twintig jaar geleden omdat men samen Engels spreekt. Nu, dat gebeurt in zo'n academische context op bijna natuurlijke wijze omdat er bij zulke fora vaak intelligentsia van buitenaf betrokken zijn van wie je niet kunt verwachten dat ze onze beide landstalen machtig zijn. Je kunt ook steeds minder verwachten dat je eurocraten kunt betrekken bij initiatieven die tweetalig Belgisch georganiseerd zijn. Toch kan de kennis van de gemeenschappelijke derde taal nooit de kennis van de taal van de anderen vervangen.'

'Cruciaal voor het welslagen van een politiek gemeenschappelijk federaal forum is de verdere verbetering van de kennis van het Nederlands door Franstaligen. Dat is op enkele generaties snel veranderd, maar nog een groter deel van de Franstalige elite zou het Nederlands beter moeten beheersen. Pas dan zal die elite ook volwaardig kunnen deelnemen aan het debat op een nationaal niveau, in kranten of op televisie. Dit geldt in het bijzonder voor de politici die aan de federale politiek deelnemen. Daarnaast zul je in de elites aan de beide kanten van de taalgrens politici hebben die zich specifiek op het debat in het eigen gewest gaan richten.'

Het idee van een gemeenschappelijk forum is theoretisch mooi, maar ook hier botst de logica van het haalbare op de inertie van de politieke onwil. Zelfs het voorstel van de Paviagroep om bij federale verkiezingen een deel van de lijsten ook federaal te organiseren, vindt het gros van de Wetstraat al te revolutionair.

Van Parijs: 'De Wetstraat, het hele politieke leven in België, wordt dan ook gestructureerd volgens de splitsing tussen Franstalige en Nederlandstalige partijen. Beiden hebben hun electoraat, wat ervoor zorgt dat elke groep of partij uitsluitend oog moet hebben voor het "algemeen belang" van de eigen groep. En omdat die "algemene belangen" kunnen verschillen, krijg je een kluwen, zoals het dossier van de dag- en nachtvluchten op de nationale luchthaven. Je zou dergelijke blokkage makkelijker voor-

komen als er een federale structuur is die de gemeenschappen aanmoedigt om op voorhand een compromis te zoeken binnen elke politieke familie. Je kunt dan naar de kiezer gaan met één bepaalde interpretatie van wat het algemeen belang is van al diegenen die getroffen zijn door een federale beslissing.’

U ziet de invoering van een nationale kieskring als een perfectionering van het federalisme, tegenstanders wimpelen het juist af als een terugkeer naar het unitaire België.

Van Parijs: ‘Dat is inderdaad een heel bizarre kritiek. Ook Yves Leterme (CD&V) stelt het voor alsof we de klok terugdraaien naar de jaren vijftig. Quod non. Hoe kan het een terugkeer zijn, als er in het verleden in dit land eenvoudigweg nog nooit zo iets bestaan heeft? Wij pleiten niet voor federale partijen, wel voor gedeeltelijk federale kieskringen, en die zijn er in de geschiedenis van België nooit geweest. Ooit begon het met kleine kieskringen, goed voor een, twee of drie zetels, vervolgens heeft men dat uitgebreid naar arrondissementele kieskringen. Nog later kwamen er provinciale kiesomschrijvingen voor de Kamer en communautaire kieskringen voor de Senaat en het Europees Parlement. Maar een nationale kieskring heeft dus nooit bestaan. Wij gaan niet terug naar iets dat al bestond, we zetten net een logische stap verder.’

‘Het is ook geen pleidooi voor een terugkeer naar een unitair partijlandschap. Als er federale partijen bestonden, zouden we de nationale kieskring niet nodig hebben. Dan zou er een vorm van *accountability* bestaan voor elk van de ministers omdat ze lid zijn van een partij die in het hele land bestaat. Maar federale partijen bestaan niet in België en zullen wellicht ook nooit nog bestaan.’

Moeten ook schaalvergrotende evoluties, zoals Europeanisering en mondialisering, ons niet anders gaan doen nadenken over de Belgische staatsinrichting? Volgens de enen maakt die schaalvergroting het Belgische kader op termijn overbodig – ‘België zal veroliegen’, zoals Karel De Gucht (Open Vld) ooit zei. Anderen vinden het juist absurd om in eigen land de schaal te verkleinen door verder te splitsen, terwijl er juist grotere verbanden nodig zijn.

Van Parijs: 'Voor de beide stellingen valt iets te zeggen. Het is duidelijk dat de Europese Unie vandaag voor de Belgen een aantal zaken doet die vroeger de bevoegdheid van de Belgische staat waren. De euro is het beste voorbeeld. En dus heb je op veel vlakken minder België nodig. De kost van een splitsing zou vandaag dan ook kleiner zijn dan toen er nog een Belgische frank bestond. Alles wat al is overgeheveld naar Europa, hoeven de Belgen niet meer onder elkaar te verdelen.'

'Aan de andere kant, dezelfde logica die Europa nodig maakt, maakt ook België nodig. We hangen op de Europese schaal voor zoveel zaken van elkaar af dat onze formele soevereiniteit, over onderwerpen als milieu of klimaat bijvoorbeeld, eigenlijk al geen reële soevereiniteit meer is. Wat we op al die vlakken zelf beslissen, als klein landje of gewest, heeft zo weinig invloed en ons lot zal door de medewerking van anderen bepaald worden. Het is dus beter om het meteen samen goed te doen. Daarom is de notie van homogene bevoegdheidspakketten ook zo absurd. Coherentie is een meer werkbaar begrip. Welke zin heeft het om de bevoegdheid voor milieubeleid te "homogeniseren"? Je kunt maar beter precies nagaan op welk niveau welk aspect van zo'n globaal beleid het meeste zin heeft.'

'De algemene regel is dat de wederzijdse afhankelijkheid tussen burens soms zo sterk is, dat men het maar beter direct met die burens goed kan organiseren. Die Europese logica geldt net zo goed voor België zelf, a fortiori omwille van Brussel – een grote wijk waarvan een klein gewest werd gemaakt – en de vele wederkerige afhankelijkheden tussen Brussel en het Vlaamse en Waalse hinterland.'

'Blijven we burens in België?', vroeg de naar Wallonië uitgeweken Vlaming Denise van Dam, onderzoekster aan de universiteit Notre-Dame de la Paix, zich af. Het is de titel van haar studie over de wederzijdse kennis en beeldvorming die Vlamingen en Walen van elkaar hebben. Uw antwoord op haar vraag is resoluut: ja?

Van Parijs: 'Ja, ik denk dat we burens blijven in België tot het einde der tijden. Ook als België uit elkaar zou vallen, blijven we

wel naast elkaar wonen, toch? Ik zie Vlamingen noch Franstaligen massaal verhuizen. Uit een recente peiling van *Le Soir* en *De Standaard* blijkt overigens dat er meer Belgen dan een kwarteeuw geleden ervan overtuigd zijn dat ze het met elkaar zullen moeten blijven doen. Het percentage Vlamingen en Franstaligen dat in 1981 nog geloofde dat hun regio respectievelijk zou opgaan in Nederland en Frankrijk, was toen al klein en is alleen nog verder geslonken. Dat komt volgens mij gedeeltelijk net omwille van het succes van onze federale instellingen: er zijn minder conflicten. We hebben in dit land heel veel mechanismen moeten uitvinden om met eerbied voor elkaars verscheidenheid toch zo goed mogelijk te kunnen samenwerken.'

'Het maakt Brussel alleen maar meer tot een bijzonder geschikte plaats om hoofdstad van de Europese Unie te zijn. Ook al heeft het die titel dan eerder toevallig gekregen, omdat België met een B begint en daardoor als eerste de voorzitter van de Europese Ministerraad mocht leveren. De pas gestichte Europese Gemeenschap moest op 1 januari 1958 van start gaan en op 6 januari was er in Parijs een noodvergadering omdat er nog altijd geen eensgezindheid was over de vaste zetel voor de commissies die aan het werk moesten gaan. De eerste voorzitter van de Ministerraad, en dat was dus België door het alfabet, moest ook de eerste eurocraten ergens onderbrengen en dat gebeurde dan in Brussel. Kort daarna is Charles De Gaulle president geworden van Frankrijk en voor hem was het zonneklaar dat Parijs de hoofdstad van Europa zou zijn. De anderen wilden vooral niet dat het Parijs werd. Ze wisten dus dat zolang De Gaulle aan het roer bleef, er geen definitief akkoord over de vestigingsplaats van Europa zou komen. Intussen kwamen er heel snel Europese ambtenaren bij en België heeft dus almaar verder ad hoc plaats voor die mensen gezocht.'

'Het was dus toeval dat het Brussel werd, maar ook weer niet: juist omdat er geen dominante cultuur is in Brussel, is het ook een goede keuze geweest. Op Europees niveau krijg je vaak met problemen te maken die, vanuit Brussel gezien, minder vreemd zijn dan ze zouden overkomen in Parijs of Berlijn.'

Europa is niet langer een vreemd lichaam in de stad. De Unie manifesteert zich inderdaad steeds meer in het stadsbeeld.

Van Parijs: 'De verandering, de *déclic* zelfs, is er gekomen door de Europese top van Nice in 2000. Toen is besloten dat de reguliere bijeenkomsten van de staats- en regeringsleiders altijd in Brussel zouden plaatsvinden. Romani Prodi vroeg toen ook aan een aantal Europese intellectuelen, onder andere Rem Koolhaas, Umberto Eco en François Schuiten, om samen over Brussel als hoofdstad van Europa na te denken. Het leverde een verslag op onder de titel: *Brussels, Capital of Europe*. Dat was de eerste keer dat die uitdrukking gebruikt werd in een weliswaar niet officieel document van de Europese Commissie, maar toch in een nota onder haar bevoegdheid. '*How Brussels became the capital of Europe*', was dan weer – in levensgrote letters – de titel van de tentoonstelling die de Koning Boudewijnstichting even later over de Europese wijk organiseerde en die vandaag nog rond het Berlaymontgebouw te zien is.'

Engels in het straatbeeld, vroeger rukte het Taalaktiecomitee (TAK) daarvoor prompt uit met verfspot en borstel.

Van Parijs: 'Tot nu toe hield de Europese Commissie zich systematisch aan de Belgische en Brusselse taalwetgeving in de openbare ruimtes. Ze stelde zich netjes op als gast binnen een tweetalige stad. Op alle gebouwen van de Europese Unie staat, soms met fouten, de precieze naam van de dienst in het Frans en het Nederlands. Maar op het Schumanplein worden sinds de renovatie van het Berlaymontgebouw vaak op reusachtige banniers boodschappen verspreid, meestal uitsluitend in het Engels. Soms met het Frans en het Nederlands er in kleine lettertjes naast. Anderzijds, op het gebouw van het Comité van de Regio's werd de naam eerst prominent in het Engels geafficheerd, maar vervolgens vrij snel weer vervangen door een opschrift in het Frans en het Nederlands. Coherent is het nog niet, maar het evolueert. Die taalkundige drieledigheid vind je ook terug in de oproep aan de Brusselaars die we met enkele mensen hebben gedaan onder de titel: *Wij bestaan, nous existons, we exist*. Het is deze drieledigheid

in Brussel – Vlamingen, Franstalige Belgen en de groeiende internationale gemeenschap – die ook de driedigheid van het land plausibel maakt. Omdat we Brussel steeds minder kunnen reduceren tot een gemengde realiteit van de twee klassieke Belgische gemeenschappen wordt een federalisme *à trois* steeds evident. Het zal wellicht trager gebeuren dan wenselijk, maar de evolutie is onmiskenbaar. Ze hoeft niet afgeremd te worden omdat ze niet past in het bicommunautaire *Belgique de papa*. Die evolutie moet zo gestuurd worden dat ze ten goede komt aan de bevolking in Brussel, aan de aanpalende regio's Vlaanderen en Wallonië en aan de historische Europese opdracht die Brussel toevallig te beurt viel.'